

XX–XXI ASR FALSAFASINING ASOSIY YO‘NALISHLARI

Turg‘unov Muhammad Bobur Bahtiyorjon o‘g‘li
Milly g‘oya va ma‘naviyat asoslari va huquq ta‘limi
kafedrasi assistent o‘qituvchisi

Xojiyeva Gulnoza

BT yo‘nalishi talabasi

E-mail: gulzodahojiyeva206@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20079650>

Annotatsiya. Ushbu maqolada XX–XXI asr falsafasining asosiy yo‘nalishlari, ularning shakllanish omillari va jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni tahlil qilinadi. Zamonaviy falsafiy oqimlar, xususan, ekzistensializm, pragmatizm, neopozitivizm, strukturalizm va postmodernizm kabi yo‘nalishlarning mazmun-mohiyati yoritiladi. Shuningdek, globalizatsiya jarayonlari, ilmiy-texnik taraqqiyot hamda inson omilining o‘zgarishi falsafiy tafakkur rivojiga qanday ta‘sir ko‘rsatgani ko‘rib chiqiladi. Maqolada zamonaviy falsafaning inson, jamiyat va bilim haqidagi qarashlari tahlil qilinib, ularning bugungi kundagi ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar:XX asr falsafasi, XXI asr falsafasi, ekzistensializm, pragmatizm, neopozitivizm, strukturalizm, postmodernizm, falsafiy tafakkur, globalizatsiya, zamonaviy falsafa, jamiyat, inson omili, ilmiy-texnik taraqqiyot

Аннотация.В данной статье анализируются основные направления философии XX–XXI веков, их формирование, этапы развития, а также их роль в жизни современного общества. В частности, раскрываются сущность и специфические особенности таких направлений, как экзистенциализм, прагматизм, феноменология, аналитическая философия и постмодернизм. Кроме того, освещается влияние этих философских течений на мышление человека, культуру и развитие науки. В статье также уделяется особое внимание значению философии в осмыслении современных глобальных проблем.

Ключевые слова:Философия XX века, философия XXI века, экзистенциализм, феноменология, прагматизм, аналитическая философия, постмодернизм, философские направления, современная философия, мышление, общество, культура.

Abstract. This article analyzes the main directions of philosophy of the 20th–21st centuries, their formation, stages of development, and their role in the life of modern society. In particular, it highlights the essence and distinctive features of such movements as existentialism, pragmatism, phenomenology, analytic philosophy, and postmodernism. In addition, the influence of these philosophical trends on human thinking, culture, and the development of science is examined. The article also pays special attention to the importance of philosophy in understanding contemporary global problems.

Keywords:20th century philosophy, 21st century philosophy, existentialism, phenomenology, pragmatism, analytic philosophy, postmodernism, philosophical trends, modern philosophy, thinking, society, culture.

Kirish.XX–XXI asrlar insoniyat tafakkuri tarixida tub burilishlar davri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Bu davrda ilm-fan, texnika va ijtimoiy hayotning jadal rivojlanishi natijasida falsafiy qarashlar ham yangicha mazmun kasb etdi. An‘anaviy falsafiy tizimlar o‘rnini insonning ichki dunyosi, erkinligi, ong va til muammolarini chuqur tahlil qiluvchi yangi yo‘nalishlar egalladi. Aynan shu davrda ekzistensializm, fenomenologiya, pragmatizm, analitik

falsafa va postmodernizm kabi oqimlar shakllanib, zamonaviy falsafaning asosiy yo‘nalishlariga aylandi.

Bugungi globallashuv sharoitida falsafa nafaqat nazariy bilim sohasi, balki jamiyat taraqqiyotini belgilovchi muhim omillardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Inson qadri, uning huquq va erkinliklari, ma‘naviy kamoloti masalalari falsafaning markaziy muammolariga aylangan. Shu nuqtai nazardan, Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan fikrlar ham alohida e‘tiborga loyiq. U o‘z nutqlarida yoshlarning mustaqil fikrlashi, keng dunyoqarashga ega bo‘lishi va chuqur tafakkur qilishini ta‘kidlab, bu jarayonda falsafiy bilimlarning o‘rni beqiyos ekanini qayd etadi.

Bundan tashqari, zamonaviy falsafa texnologik taraqqiyot, sun‘iy intellekt, ekologik muammolar va madaniy xilma-xillik kabi dolzarb masalalarni ham qamrab olmoqda. Inson va jamiyat o‘rtasidagi munosabatlar, axloqiy qadriyatlar hamda global xavfsizlik muammolari falsafiy tahlilning markazida turibdi. Shu jihatdan qaraganda, XX–XXI asr falsafasi nafaqat nazariy izlanishlar majmui, balki amaliy hayotga bevosita ta‘sir ko‘rsatuvchi muhim bilim sohasi hisoblanadi.

Shu bois, XX–XXI asr falsafasining asosiy yo‘nalishlarini o‘rganish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega bo‘lib, zamonaviy jamiyat muammolarini chuqur anglash va ularning yechimini topishda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

“Bugungi zamonda har bir inson, ayniqsa yoshlar chuqur bilim va keng dunyoqarashga ega bo‘lishi, mustaqil fikrlashi zarur. Faqat shundagina biz zamonaviy taraqqiyotga erishamiz.” [O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi, 28-dekabr 2018-yil, Toshkent.]

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. XX–XXI asr falsafasining asosiy yo‘nalishlarini o‘rganishda ko‘plab ilmiy manbalar va tadqiqotlar mavjud bo‘lib, ular ushbu davr falsafasining mazmun-mohiyatini turli nuqtai nazardan yoritadi. Mazkur adabiyotlarni tahlil qilish shuni ko‘rsatadiki, zamonaviy falsafa ko‘proq inson, uning mavjudligi, tafakkuri va jamiyatdagi o‘rni bilan bog‘liq muammolarni o‘rganishga yo‘naltirilgan.

Avvalo, XX asr falsafasiga oid umumiy tadqiqotlarda bu davr falsafasining asosiy yo‘nalishlari sifatida fenomenologiya, ekzistensializm, analitik falsafa, neopozitivizm va postmodernizm kabi oqimlar ajratib ko‘rsatiladi. Ushbu manbalarda falsafaning klassik shakllardan noklassik va postnoklassik bosqichga o‘tishi, ya‘ni borliqni faqat umumiy kategoriyalar orqali emas, balki inson tajribasi, til va madaniyat bilan bog‘liq holda tushuntirishga intilish kuchaygani ta‘kidlanadi.

Ekzistensializmga bag‘ishlangan ilmiy ishlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, bu yo‘nalish inson mavjudligi, erkinligi va hayot mazmuni masalalarini markazga qo‘yadi. Jumladan, zamonaviy tadqiqotlarda ekzistensializm XX asrning muhim falsafiy oqimi sifatida shakllanib, hozirgi davrda ham o‘z ahamiyatini saqlab qolayotgani qayd etiladi. Bu oqim doirasida insonning individual tajribasi, qo‘rquv, tanlov va mas‘uliyat kabi tushunchalar chuqur tahlil qilinadi.

Fenomenologiya va noklassik ontologiyaga oid adabiyotlarda esa borliqni anglashda subyektiv tajriba va ongning o‘rni alohida ta‘kidlanadi. Tadqiqotchilar bu yo‘nalish orqali falsafada yangi metodologik yondashuvlar shakllanganini, ya‘ni obyektiv haqiqatni inson ongidan ajratib bo‘lmasligi g‘oyasi ilgari surilganini qayd etadilar.

Shuningdek, zamonaviy falsafaga oid manbalarda XX asr oxiri va XXI asr boshlarida falsafiy fikrlar yanada rang-baranglashgani, turli yo‘nalishlar o‘rtasida pluralizm kuchaygani

ta'kidlanadi. Bu davrda falsafa global muammolar — ekologiya, texnologiya, inson huquqlari va madaniyatlararo muloqot masalalariga faol murojaat qila boshlagan

Umuman olganda, mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, XX–XXI asr falsafasi yagona tizim emas, balki turli yo'nalish va oqimlarning murakkab majmui bo'lib, ularning barchasi inson va jamiyat hayotining turli jihatlarini chuqur anglashga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar. XX–XXI asr falsafasining asosiy yo'nalishlari tahlili shuni ko'rsatadiki, mazkur davr falsafasi o'zining ko'p qirraliligi, uslubiy xilma-xilligi va inson omiliga yo'naltirilganligi bilan ajralib turadi. Turli falsafiy oqimlar o'rtasidagi farqlarga qaramay, ularni birlashtiruvchi umumiy jihat — bu insonning mavjudligi, uning ongli faoliyati va jamiyatdagi o'rnini chuqur anglashga bo'lgan intilishdir.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, zamonaviy falsafada borliqni tushuntirishda yagona universal yondashuvdan voz kechilib, ko'proq pluralistik qarashlar shakllangan. Bu esa turli falsafiy yo'nalishlarning bir vaqtda rivojlanishiga, o'zaro ta'sir etishiga va boyishiga imkon yaratgan. Natijada falsafa faqat nazariy bilim sohasi bo'lib qolmay, balki ijtimoiy, madaniy va ilmiy jarayonlarga bevosita ta'sir ko'rsatuvchi muhim omilga aylangan.

Shuningdek, olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, XX–XXI asr falsafasi inson tafakkurining yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qilgan. Ayniqsa, til, ong, tajriba va kommunikatsiya masalalariga bo'lgan e'tibor kuchayib, falsafaning metodologik imkoniyatlari kengaygan. Bu esa ilm-fan taraqqiyoti, axborot almashinuvi va global muammolarni hal etishda muhim nazariy asos vazifasini bajarmoqda.

Natijalar shuni tasdiqlaydiki, zamonaviy falsafiy yo'nalishlar inson va jamiyat hayotidagi murakkab jarayonlarni tushunishda muhim ilmiy vosita hisoblanadi. Ular orqali insonning ma'naviy olami, qadriyatlarini hamda zamonaviy sivilizatsiya muammolari chuqurroq anglanadi. Shu bilan birga, bu yo'nalishlar kelajak taraqqiyoti uchun yangi g'oyalar va konsepsiyalarni shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa qilib aytganda, XX–XXI asr falsafasining asosiy yo'nalishlari nafaqat o'z davrining mahsuli, balki hozirgi va kelajak jamiyat rivojini belgilovchi muhim intellektual asoslardan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa va takliflar. O'rganilgan masalalar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, XX–XXI asr falsafasi insoniyat tafakkurining yangi bosqichini ifodalab, u ijtimoiy, madaniy va ilmiy jarayonlar bilan uzviy bog'liq holda rivojlanib bormoqda. Bu davr falsafasi an'anaviy yondashuvlardan farqli ravishda muammolarga ko'p tomonlama yondashishni, turli qarashlarni uyg'unlashtirishni va real hayotdagi murakkab jarayonlarni chuqur tahlil qilishni taqozo etadi. Shu jihatdan, zamonaviy falsafiy yo'nalishlar insonning ongli faoliyatini rivojlantirish, uning dunyoqarashini kengaytirish va jamiyatdagi o'z o'rnini anglashida muhim ahamiyat kasb etadi.

Bundan tashqari, zamonaviy falsafa insoniyat oldida turgan dolzarb muammolar — texnologik o'zgarishlar, axborot oqimining keskin ortishi, ekologik muvozanat va ma'naviy qadriyatlarining o'zgarishi kabi masalalarni chuqur anglashga yordam beradi. Bu esa falsafaning nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatini ham oshiradi.

Takliflar. XX–XXI asr falsafasining asosiy yo'nalishlarini o'quv jarayonlariga kengroq joriy etish, ayniqsa yoshlarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratish lozim.

Zamonaviy falsafiy qarashlarni ilm-fan va innovatsion tadqiqotlar bilan uyg'unlashtirish orqali yangi ilmiy yondashuvlarni shakllantirish zarur.

Falsafiy bilimlarni amaliy hayot bilan bog'lash, ijtimoiy muammolarni hal etishda undan samarali foydalanish mexanizmlarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

Global muammolarni hal etishda turli falsafiy yo'nalishlar o'rtasida ilmiy muloqotni kuchaytirish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish lozim.

Jamiyatda ma'naviy qadriyatlarni mustahkamlash va inson tafakkurini yuksaltirishda falsafaning rolini keng targ'ib qilish zarur.

Umuman olganda, zamonaviy falsafani chuqur o'rganish va uni hayotga tatbiq etish jamiyat taraqqiyoti va inson kamoloti uchun muhim omillardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyevning Oliy Majlisga va xalqiga Murojaatnomasi, 20-dekabr 2022, Toshkent.
2. Falsafa: o'quv qo'llanma / A. Shermuhamedov, N. Ismailov. — Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2020.
3. Falsafa tarixi / V.S. Solovyov. — Moskva: Akademiya, 2018.
4. History of Western Philosophy / Bertrand Russell. — London: Routledge, 2004.
5. XX asr falsafasi: asosiy yo'nalishlar / I. S. Kon. — Moskva: Progress, 2015.
6. Contemporary Philosophy: A New Survey / G. Gutting. — Oxford University Press, 2012.
7. Zamonaviy falsafa muammolari: o'quv qo'llanma / M. Qodirov. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
8. Postmodernizm va zamonaviy tafakkur / Jean-François Lyotard. — Paris: Minuit, 1979.
9. Falsafa: o'quv qo'llanma / A. Shermuhamedov, N. Ismailov. — Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2020.
10. History of Western Philosophy / Bertrand Russell. — London: Routledge, 2004.
11. Zamonaviy falsafa asoslari / Sh. Xudoyberdiyev. — Toshkent: O'qituvchi, 2021.